

1. Problem dostępności podręczników

Roczny koszt zakupu najważniejszych podręczników w klasach 1-6 oscyluje pomiędzy 100 a 250 zł, w klasach gimnazjalnych koszt ten rośnie do ok. 350-450 zł. Dla wielu ubogich rodzin jest to ogromna kwota. Dlatego też wiele dzieci korzysta z używanych książek, sprzedawanych na giełdzie albo w ramach kiermaszów organizowanych przez szkoły, lub też w ogóle nie posiada pełnego zestawu podręczników. Wyraźnie jest więc zapotrzebowanie na tani lub bezpłatny dostęp do najważniejszych podręczników.

Dotychczas władze państwowe, samorządowe i szkolne, oraz różne fundacja a nawet partie polityczne starają się rozwiązać problem dostępu podręczników metodami nieefektywnymi i nieskutecznymi. Co roku wydają niebagatelne sumy na zakup podręczników dla najuboższych dzieci, oraz organizują szkolne lub gminne kiermasze używanych książek.

Działanie te są nieskuteczne ponieważ co roku powraca problem podręczników, oraz są nieefektywne ponieważ te same środki można wydać inaczej i przy niewielkim wysiłku organizacyjnym uzyskać większą dostępność podręczników.

2. Stworzyć biblioteki podręczników szkolnych

W ramach szkolnej biblioteki na terenie szkoły należy tworzyć wyodrębniony księgozbiór nazywany biblioteką podręczników, udostępniany początkowo zainteresowanym uczniom, a docelowo lub przy większych możliwościach finansowych sponsora biblioteki wszystkim uczniom.

Podręczniki byłyby udostępniane za niewielką kaucją, by uczniowie korzystający z podręczników troszczyli się o ich stan. Kaucja będzie zwracana, jeżeli po roku używania podręcznik wróci w dobrym stanie. Właścicielem biblioteki podręczników będzie szkoła, a osobą odpowiedzialną za bibliotekę podręczników oddelegowany pracownik szkoły, na przykład bibliotekarz. Szkoła ustali swój szczegółowy regulamin korzystania z biblioteki podręczników, w tym wysokość kaucji. Szkoła powinna powołać niewielkie społeczne ciało (Rada), złożone z przedstawicieli nauczycieli (w tym osoby zarządzającej biblioteką podręczników), rodziców, oraz fundatorów podręczników, w celu nadzorowania funkcjonowania biblioteki podręczników, twórczego rozwijania tej koncepcji, oraz propagowania jej szerszego zastosowania.

W przypadku tworzenia biblioteki, która obejmie wszystkich uczniów danej szkoły możliwe jest również stosowanie niewielkiej opłaty (n.p. 20% wartości podręcznika) mającej zapewnić odtwarzanie zbioru podręczników ze środków wspólnoty szkolnej.

3. Zalety biblioteki podręczników

Najważniejszą zaletą bibliotek podręczników szkolnych jest obniżenie kosztów ponoszonych przez społeczeństwo na zakup podręczników. Rodzice jak i różne władze, oraz organizacje dobroczynne wydają co roku pokaźne kwoty na podręczniki, a problem podręczników jak kiedyś problem sznurka do snopowiązałek powraca co roku.

Gdyby biblioteki podręczników wprowadzić w każdej szkole w Polsce i objąć nimi wszystkich uczniów to przy założeniu, że z każdego podręcznika można korzystać trzy lata wydatki ponoszone przez Polaków na podręczniki spadną o 2/3! Przy wykorzystaniu nieznacznie lepszych technik produkcji podręczników taki podręcznik może spokojnie funkcjonować przez pięć lat, co dałoby jeszcze większe oszczędności.

Wprowadzenie bibliotek podręczników zmniejszy koszty dystrybucji podręczników, co docelowo może obniżyć ich ceny. Podręcznik trafi w ilościach hurtowych do szkoły bezpośrednio z drukarni i tam zostanie rozdystrybuowany do uczniów. Pominięta zostanie kosztotwórcza sieć hurtowni, pośredników, detalistów i handlowców sprzedających podręczniki.

4. Nie ma dobrych argumentów przeciw bibliotece podręczników

Niniejszy opis powstał w oparciu o znajomość bibliotek podręczników działających w szkołach Australii, Wielkiej Brytanii, oraz USA. Podobne rozwiązania są stosowane również w wielu innych krajach Europy i świata. Spodziewamy się jednak, że pierwszą reakcją na pomysł stworzenia bibliotek podręczników w Polsce będzie negowanie możliwości ich stworzenia. Z naszego doświadczenia wiemy, że Polacy wolą szukać problemów i powodów dla których nowe przedsięwzięcia nie zafunkcjonują zamiast, zamiast okazać krytyczny entuzjizm. Uważamy jednak, że nie ma dobrych argumentów przeciw możliwości stworzenia bibliotek podręczników w Polsce.

4.1. Podręczniki nie nadają się do wieloletniego wykorzystania

Skuteczne i efektywne zapewnienie dostępu do podręczników szkolnych

---

Wydawcy zareagowali na pojawienie się i wzrost rynku wtórnego podręczników działaniami obniżającymi przydatność podręczników do wieloletniego wykorzystania:

- ❑ Obniżono jakość składu podręczników, co istotnie obniżyło ich trwałość.
- ❑ Te same treści tego samego podręcznika są w różnych latach zamieszczane na różnych stronach, co utrudnia prowadzenie lekcji gdy w jednej klasie uczniowie posługują się wydaniem tego samego podręcznika z różnych lat.
- ❑ Do podręczników wprowadzono elementy zeszytów ćwiczeń. Nowoczesna szkoła w coraz większym stopniu powinna angażować ucznia do korzystania z wiedzy zamiast przedstawiać mu treści do biernego zapamiętania, jednak nie ma powodów by zeszyty ćwiczeń oraz luźne zestawy ćwiczeń stały się elementem składowym podręczników.

Wydawcy podjęli powyższe i im podobne działania w celu maksymalizowania swych zysków poprzez ograniczenie rynku wtórnego podręczników. Jednak te działania są racjonalne tylko na rynku gdzie głównym klientem na podręcznik są rodzice co roku kupujący pojedynczy zestaw podręczników na własność swojego dziecka.

Pojawienie się na rynku podmiotów (organizacji społecznych lub szkół) dokonujących hurtowych zakupów podręczników do wieloletniego wykorzystania w szkole spowoduje, że wydawcy będą mieli interes ekonomiczny w drukowaniu trwałych podręczników, o niezmiennym układzie graficznym, oraz zawierających tylko treści podręcznikowe. Sprzedanie kompletu podręczników do biblioteki szkolnej zapewnia z dużym prawdopodobieństwem zakup podręczników tego samego wydawcy w kolejnych latach (bez ponoszenia kosztów hurtu i dystrybucji!). Tak znaczne i wieloletnie umocnienie swojej pozycji przewyższa jakiegokolwiek doraźne korzyści z upchania nowej partii swoich podręczników w tornistrach danego rocznika uczniów.

4.2. Nauczyciele będą przeciwni bibliotekom podręczników

Wraz z ustanowieniem rynku i demokracji poszczególni nauczyciele uzyskali możliwość wyboru podręczników. Przekazanie decyzji o wyborze podręczników z ministerstwa edukacji w Warszawie do nauczycieli stworzyło możliwość konkurencji różnych sposobów nauczania, oraz ich doboru zgodnie z preferencjami nauczyciela oraz lokalnymi uwarunkowaniami. Przy okazji stworzono ekonomiczne bodźce do korumpowania nauczycieli przez wydawców. Sprzedawcy podręczników wynajęci przez wydawców, kursują pomiędzy szkołami i w zamian za wybór podręczników ich wydawców oferują nauczycielom prezenty (n.p. roboty kuchenne, telewizory, mikrofalówki) lub wręcz konkretne kwoty w gotówce.

Skuteczne i efektywne zapewnienie dostępu do podręczników szkolnych

---

Wybór podręczników powinien zostać w rękach nauczycieli. Jednak powinien być on dokonywany na forum rady pedagogicznej, a nie przez indywidualnych nauczycieli. Nie ma żadnego dobrego uzasadnienia by dwie panie polonistki w tej samej szkole stosowały różne podręczniki w tych samych rocznikach uczniów.

Wspólne podjęcie decyzji na forum rady pedagogicznej o wyborze podręczników utrudni korumpowanie nauczycieli, oraz podda decyzję pod nadzór rodziców do których zazwyczaj przeciekają dyskusje z rady pedagogicznej.

Nauczycieli z małych wiejskich szkół w biednych regionach będzie najłatwiej przekonać do pomysłu tworzenia szkolnych bibliotek podręczników. W małych wiejskich szkołach w biednych regionach kraju stosunkowo duża część dzieci nie ma podręczników, nauczyciele są częścią lokalnej społeczności i znajdują się pod jej większym nadzorem niż w mieście, oraz jest mniej nauczycieli każdego przedmiotu, którzy wspólnie muszą wybrać dany podręcznik.

4.3. Uczniowie nie będą chcieli podręczników, które muszą oddać

Polska szkoła cały czas koncentruje się na pamięciowym opanowaniu materiału. Uczniowie, którzy mają przed sobą egzamin maturalny, lub gimnazjalny mogą być niechętni do posiadania podręczników, które na koniec roku będą musieli oddać.

Jednakże, wielu uczniów nie ma kompletu podręczników do bieżącej nauki. Luksus posiadania podręczników z przed lat by „kuć” na egzaminy, jest odległym marzeniem w sytuacji gdy brakuje podręczników do bieżących lekcji.

Ponadto powszechne przejście na model posiadania podręczników przez szkoły ułatwi spowodowanie, by z czasem podręcznik stał się pomocą naukową rozwijającą zdolności, a nie zbiorem wiedzy z której trzeba będzie się rozliczyć za kilka lat.

5. Projekt zasad działania biblioteki podręczników oraz współpracy Fundatora ze szkołami pilotującymi projekt

Nie ma jednego właściwego sposobu tworzenia szkolnych bibliotek podręczników. Każda szkoła lub osoby wspierające ją mogą stworzyć je na własny sposób. Do stworzenia biblioteki podręczników nie jest konieczne, choć może być przydatne wsparcie gminy, powiatu, kuratorium lub ministerstwa edukacji.

Bibliotekę podręczników mogą stworzyć sami rodzice i nauczyciele, bibliotekę może stworzyć sponsor wspierający daną szkołę, może ją również stworzyć gmina lub powiat

Skuteczne i efektywne zapewnienie dostępu do podręczników szkolnych

---

przeznaczając odpowiednie środki finansowe. Może ją stworzyć również minister edukacji lub rząd, który zamiast jak dotychczas kupować jednorazowy prezent w postaci podręczników dla najbiedniejszych dzieci może tymi samymi pieniędzmi sfinansować utworzenie bibliotek podręczników w najbiedniejszych regionach Polski. Nic nie stoi na przeszkodzie by partie polityczne, które czasami zamiast kupować miejsca na billboardach lub czas antenowy kupują podręczniki dla konkretnych dzieci te same pieniądze przeznaczyły na ufundowanie szkolnej biblioteki podręczników.

Dla wszystkich fundatorów, którzy będą chcieli wspomóc tworzenie szkolnych bibliotek podręczników poniżej zamieszczamy zarys porozumienia pomiędzy fundatorem a szkołą, który uwzględni większość uzgodnień, których należy dokonać fundując bibliotekę podręczników:

5.1. Zasady działania biblioteki:

1. Celem biblioteki podręczników jest obniżenie kosztów nauki w szkołach publicznych ponoszonych przez rodziców.
2. Cel ten osiągnąć będzie przez stworzenie na terenie szkoły (w ramach szkolnej biblioteki) wyodrębnionego księgozbioru nazywanego biblioteką podręczników, przeznaczonego do nieodpłatnego lub niemal nieodpłatnego udostępniania zainteresowanym uczniom.
3. W celu zapewnienia wystarczającej troski o fizyczny stan podręczników szkoła będzie pobierała zwrotną kaucję za każdy udostępniony podręcznik.
4. Właścicielem biblioteki podręczników będzie szkoła. Zarządcą biblioteki podręczników będzie oddelegowany pracownik szkoły, na przykład bibliotekarz. Szkoła ustali swój szczegółowy regulamin korzystania z biblioteki podręczników.
5. Szkoła powoła niewielkie społeczne ciało (dalej: Rada), złożone z przedstawicieli nauczycieli i rodziców w celu nadzorowania funkcjonowania biblioteki podręczników.
6. W celu zapewnienia odtwarzalności stanu biblioteki podręczników szkoła może wprowadzić niewielką opłatę za udostępnianie książek. Na przykład opłata w wysokości 20% ceny książki pozwoli na odtworzenie podręcznika po okresie 5 lat wykorzystania. Szkoła będzie musiała zapewnić w takiej sytuacji system zwolnień z tych opłat dla uczniów ze środowisk ubogich.

5.2. Zasady współpracy Fundatora ze szkołami pilotującymi projekt:

1. Fundator zapewni nieodpłatne przekazanie szkole pierwszego zestawu podręczników do szkolnej biblioteki podręczników. Podręcznik będą zgodne z programami i podręcznikami wybranymi przez szkołę do realizacji programu nauczania.
2. Fundator zobowiąże się do uzupełniania biblioteki podręczników w szkole przez okres trzech lat od podpisania umowy ze szkołą, w uzgodnionym zakresie.

Skuteczne i efektywne zapewnienie dostępu do podręczników szkolnych

---

3. Szkoła zobowiąże się do utrzymywania biblioteki podręczników jako funkcjonującej instytucji przez okres co najmniej trzech lat.
4. Przez okres trzech lat przedstawiciel Fundatora będzie członkiem Rady biblioteki podręczników.
5. Wysokość kaucji oraz ewentualnej opłaty za udostępnienie wyznacza szkoła. Również szkoła ustali zasady pobierania, przechowywania i wykorzystywania kaucji, a także warunki jej przepadnięcia na rzecz szkoły.
6. Szkoła ma prawo zmienić wybrane przez siebie programy i podręczniki, na podstawie swoje oceny ich przydatności dla uczniów. Jednak Fundator przestanie być wówczas zobowiązana do uzupełnienia księgozbioru biblioteki podręczników.
7. Szkoła będzie prowadzić stały monitoring realizacji projektu oraz jego wpływ na proces dydaktyczny i wychowawczy w szkole. Fundator może wspierać w tym zakresie szkołę. Po każdym roku szkolnym szkoła przygotowuje i przedstawi radzie pedagogicznej, rodzicom oraz Fundatorowi raport z działalności biblioteki podręczników.